

عوامل گفتاری و رفتاری زوجین در سعادت خانواده با محوریت آموزه‌های دینی

فریبا طارمی^۱

چکیده

هدف خداوند از مبعوث نمودن، آخرین پیامبر الهی فرستادن دینی کامل و جامع برای هدایت انسان‌ها است. لذا معارف دین مبین اسلام تاثیر بسزایی در هدایت و با سعادت نمودن انسان‌ها دارد در این میان یکی از مهم‌ترین بسترهای الهی جهت با سعادت نمودن انسان‌ها خانواده است، از این رو زوجین برای داشتن خانواده‌ای سعادتمند و خوشبخت لازم است عواملی که موجب سعادتمند شدن خانواده در آموزه‌های دینی می‌شود را بشناسند و عمل کنند. این مقاله با روش گردآوری کتابخانه‌ای و با روش توصیفی، به بررسی عوامل سعادت خانواده در آموزه‌های دینی پرداخته است. عوامل گفتاری و رفتاری زوجین که سبب سعادتمند شدن آنان براساس آموزه‌های دینی می‌گردد در غالب مواردی چون: تعریف و تمجید نمودن، خوب صدا کردن، قدردانی از زحمات همسر، ابراز و بیان محبت، حسن ظن، مدارا و گذشت، عیب پوشی بیان نموده است.

کلیدواژه: آموزه‌های دینی، سعادت، زوجین، رفتار، خانواده، گفتار.

1. طلبه سطح دو حوزه علمیه ایمانیه

مقدمه

در طول مراحل زندگی یک انسان، زندگی مشترک نزد خداوند از ارزش والاتری برخوردار است از این رو در آیات کتابش و از طریق اهل بیت عصمت و طهارتش همواره به ازدواج نمودن و تشکیل خانواده امر نموده است و پس از آن برای حفظ این بنیان ارزشمند نیز معارفی را ابلاغ نموده است از این رو داشتن گفتار و رفتار نیکو به دلیل نقش اساسی که در تعاملات سازنده‌ی زن و شوهر می‌گذارد، بسیار مورد تأکید خداوند قرار گرفته است.

درباره این موضوع پژوهش‌هایی انجام شده؛ تعدادی از آن‌ها عبارتند از: علی اکبر کلانتری (1389)، در کتاب با عنوان «اخلاق در زندگی» نویسنده در این کتاب نخست به تبیین کلیاتی می‌پردازد که با آیین زندگی و اخلاق کاربردی برای قشرهای گوناگون جامعه پیوندی وثیق دارد. پس از آن، اخلاق و آداب دانشجویی را مورد توجه قرار داده، و در ادامه نیز به توضیح خطوط اصلی اخلاق کاربردی در عرصه‌های آموزش و پژوهش، کار و کسب، خانواده، شهروندی، دوستی و رفاقت، علایق جنسی، ازدواج و همسر داری، سیاست، گفتگو و نقد و زیست محیطی می‌پردازد.

اسدالله طوسی (1399)، در کتاب با عنوان «دوستت دارم همسر عزیزم: روش‌های محبت ورزی به همسر در نگاه اهل بیت (ع)» پیرامون دوستی و محبت که نیاز فطری انسان است مطالبی بیان نموده و پس از آن اهمیت و آثار محبت ورزی را با توجه به آیات و روایات بیان نموده و پس از آن محبت ورزی مستقیم که شامل گفتار و رفتار شده و غیرمستقیم مانند: احترام به دوستان و خانواده و... برشمرده است.

غلامرضا حاتمی (1388)، در کتاب با عنوان: «شمه‌ای از وظایف زن و شوهر نسبت به یکدیگر» وظایف اخلاقی که زن و شوهر در رفتار و گفتار نسبت به یکدیگر دارند را بیان نموده است.

زهرا عظیمی (1394)، در مقاله‌ای با عنوان: «آداب معاشرت با همسر» برخی از مصادیق حسن معاشرت را برشمرده است.

مردانی نو کنده،(1391) در مقاله ای با عنوان: «خانواده ی موفق و تربیت فرزند در سیره رضوی» ایشان در این مقاله خصوصیات مثبت اخلاقی همسران در قبال یکدیگر و فرزندان را بیان نموده است.

وجه تمایل تحقیق پیش رو با سایر مواردی که بدان ها اشاره شد آن است که پژوهش های انجام شده در این زمینه، یک سری اصول کلی پیرامون اخلاق نیکو میان همسران را بیان نموده اند و اکثرا از منظر علم روانشناسی بدان ها پرداخته اند و حال آن که محقق در این مقاله به صورت جزئی به بیان راهکارهای گفتاری و رفتاری از منظر آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت عصمت و طهارت پرداخته است.

مفهوم شناسی

خانواده در لغت: به معنای اهل خانه ، اهل البیت، مجموعه افراد دارای پیوند سببی یا نسبی که در زیر یک سقف زندگی می کنند، مجموعه خویشاوندان ، خاندان، تیره^۱ کوچک ترین واحد اجتماعی که شامل پدر، مادر، و فرزندان آن ها است.^۲ خانواده از نظر اصطلاحی: خانواده، نهادی است که بر پایه ازدواج مرد و زن شکل می گیرد و با تولیدمثل، توسعه می یابد. این نهاد، اساس سازندگی شخصیت انسان و مهم ترین عامل تکامل جامعه بشر است و از این رو، اسلام ، که برنامه ی تکامل انسان است برای تأسیس و تحکیم این نهاد سرنوشت ساز و پیشگیری از فروپاشی آن، رهنمودهای بسیار مهمی ارائه کرده است.^۳ در جوامع انسانی، خانواده یا فامیل به گروهی از افراد گفته می شود که با یکدیگر از طریق هم خونی، تمایل سببی، یا مکان زندگی مشترک وابستگی دارند.^۴

سعادت در لغت: به معنای فرخندگی، همایونی،^۵ خوشبختی، خجستگی^۶ نیک بختی، خوشبخت شدن، نیک بخت شدن،^۷ به معنی « سعد اصل یدل علی خیر و سرور خلاف النحس و السعد

1. معین، فرهنگ معین، ج 4، ص 365

2. عمید فرهنگ عمید، ج 201، 5

3. ری شهری، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، ص 102

4. سایت ویکی پدیا <https://fa.wikipedia.org/wiki/>

5. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج 4، ص 256

البیمن فی الامور» سعد اصلی است که دلالت بر نیکویی و سرور می کند برخلاف نحس، پس سعد به معنای نیکویی در امور است.^۱ سعد علاوه بر نیکویی به معنای مساعدت و معاونت نیز بیان شده است و شقاوت مخالف سعادت و نحس و نقیض سعد و نیکویی دانسته شده است.^۲ و در اصطلاح به معنای رسیدن خیری که سبب کمال و لذت می شود. انسان که از روح و جسم ترکیب یافته، سعادتش به این است که به حسب قوای بدنی و روحی به خیر برسد و لذت ببرد. در مقابل آن شقاوت است یعنی این خیر را دارا نباشد و از آن محروم گردد. واژه ی خوشبختی در همه ی نظام ها، اسلامی یا غیر اسلامی یک مفهوم مقایسه ای است و به معنی دوام لذت و یا دوام نسبی لذت می باشد.^۳ امام خمینی سعادت را در اصطلاح عرفی فراهم بودن مایه های لذت، راحتی، شهوت ها و هر چه با قوای نفس سازگار است و همیشه یا بیشتر جاها پدید آید، می داند و در برابر آن شقاوت است.^۴

عوامل سعادت خانواده در آموزه های دینی

خانواده با پیمان ازدواج پایه گذاری می شود و در ابتدا همسران ستون اصلی و حیاتی خانواده را تشکیل می دهند لازمه ی رساندن خانواده به سعادت و خوشبختی آن است که زوجین از همای ابتدای زندگی عواملی را که آنان را به سعادت حقیقی می رساند را بشناسند و شناسایی عوامل سعادت حقیقی تنها از طریق آموزه های دینی یعنی قرآن کریم و روایات اهل بیت عصمت و طهارت قابل شناسایی است زیرا این عوامل در حقیقت زیربنای خوشبختی خانواده به شمار می آیند و سلامت روحی و اخلاقی اعضای خانواده را تأمین می کنند و اینگونه زوجین خانواده ی نوبنیاد خویش را به سمت سعادت حقیقی سوق می دهند. در ادامه از جمله عوامل و راهکارهای رسیدن به سعادت در قالب وظایفی که همسران نسبت به یکدیگر دارند بیان می گردد.

6. معین، فرهنگ معین، ج 3، ص 394

7. عمید، فرهنگ عمید، ج 458، ص 3

1. احمد بن فارسی، معجم مقابیس اللغة و جمل اللغة، 1422 هـ ص 459

2. جمال الدین محمد بن مکرم ابن منظور، لسان العرب، بیروت، لبنان، دارصادر

3. سایت کوثر بلاک <https://narjes-s3.kowsarblog.ir>

4. ویکی امام خمینی <https://fa.wiki.khomeini.ir/wiki>

1. عوامل گفتاری همسران

زن و شوهر برای برقراری ارتباط کلامی شایسته و رسیدن به حسن خلق و استحکام زندگی و خانواده‌ای که تشکیل داده اند، باید نکاتی را در گفتارشان رعایت کنند تا به اهداف فوق برسند در ادامه به ذکر چند نکته بسنده می‌شود.

1.1. ابراز و بیان محبت

یکی از مهم ترین مواردی که بستر اختلافات میان زوجین را در دراز مدت فراهم می‌سازد، عدم ابراز علاقه و محبت همسران نسبت به یکدیگر است. این عدم ابراز بیان محبت فضای الفت و دوستی بین همسران را سرد می‌کند. و نسبت به تحمل مشکلات آستانه صبرشان بالاتر می‌رود. ازدواج به دلیل ایجاد محبت، تفاهم و همدردی میان زن و شوهر، بسیاری از نیازهای روحی انسان را در زندگی تأمین می‌کند. انسان در سایه تأمین این نیازها به آرامش روحی دست می‌یابد. قرآن کریم دستیابی به چنین آرامشی را یکی از ثمرات ازدواج دانسته، می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» و از نشانه‌های او این‌که همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید، و در میانتان مودت و رحمت قرار داد، در این نشانه‌هایی است برای گروهی که تفکر می‌کنند!¹

به راستی وجود همسران با ویژگی مودت و محبت و رحمت برای انسان‌ها، مایه آرامش زندگی آنها است. و یکی از مواهب بزرگ الهی محسوب می‌شود. این آرامش از این‌جا ناشی می‌شود که این دو جنس مکمل یکدیگر و مایه شکوفایی و نشاط و پرورش یکدیگر می‌باشند. به‌طوری که هر یک بدون دیگری ناقص است، و طبیعی است که میان یک موجود و مکمل وجود او، چنین جاذبه نیرومندی وجود داشته باشد. این آرامش و سکونت هم از نظر جسمی است، و هم از نظر روحی هم، از جنبه فردی و هم اجتماعی.² آنچه بیش از هر چیز دیگر، این پیوند عاطفی و مقدس میان زن و شوهر را تحکیم و تداوم می‌بخشد، اخلاق نیکو و پایبندی به فضیلت‌های انسانی و پرهیز از

1. روم: 21.

2. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج 16، ص 391.

دیگران چشم می پوشیدند و پیروان خود را نیز به این خصلت شایسته سفارش می کردند.^۱ امام سجاد(ع) می فرمایند: «حَقُّ مَنْ أَسَاءَكَ أَنْ تَعْفُو عَنْهُ»^۲ «حق کسی که بر تو بدی کرده این است که از او درگذری.»

اصولاً در پرتو گذشت و بخشودن، زمینه اصلاح دیگران فراهم می آید و قلب ها به هم نزدیک تر می شود.

2.4. حضور در کنار همسر

یکی از مشکلات اساسی بعضی خانواده ها، به ویژه زوج های جوان، بی توجهی مرد به همسرش است. گاه جوانانی که پیش از ازدواج برای خود دوستانی داشته اند. و با آنها به گشت و گذار و تفریح می پرداختند، پس از ازدواج نیز همچنان می خواهند. در جمع دوستانشان باشند؛ غافل از اینکه اینک برای خود شریک زندگی برگزیده و با هم پیمان بسته اند که در غم و شادی در کنار یکدیگر باشند. بنابراین، شایسته آن است که پس از ازدواج، از هم نشینی با دوستان خود بکاهند و بیشتر به زندگی مشترک و همسر خود توجه کنند. تا می توانند در کنار او باشند، تنهایش نگذارند، شب نشینی با دوستان را فراموش کنند و بهترین یاور خود را همسر خود بدانند. لحظه ای با خود بیندیشند که اگر همسرشان نیز چنین رابطه ای با دوستان پیشینش داشته باشد، زندگی مشترک آنان به کجا خواهد انجامید؟ شب نشینی ها، مسافرت های پی در پی و طولانی و چشم انتظار گذاشتن همسر و فرزند، در هیچ عرف و فرهنگی پذیرفته نیست. رسول خدا (ص) می فرمایند: «جُلُوسُ الْمَرْءِ عِنْدَ عِيَالِهِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ اِعْتِكَافٍ فِي مَسْجِدٍ هَذَا؛ نشستن مرد در خانه و در کنار خانواده خود، در پیشگاه خداوند محبوب تر از اعتکاف در مسجد من است.»

آنان که به جای همراهی با همسر، وقت خود را صرف دوستان دوران مجرد می کنند، به همسرشان ستم می کنند و به نوعی او را می آزارند. رسول گرامی اسلام درباره آزردن همسر می

1. کلانتری، اخلاق زندگی، ص 71

2. صدوق، خصال، ص 57

3. محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج 2، ص 116

فرمایند: «مَنْ كَانَ لَهُ امْرَأَةٌ تُؤْذِيهِ لَمْ يُقْبَلِ اللَّهُ صَلَاتَهَا وَلَا حَسَنَةً مِنْ عَمَلِهَا» هر مردی که زن خود را بیازارد، نه نمازش پذیرفته است و نه کار نیکی از او پذیرفته می شود.» پس لازم است همسران خصوصاً آقایان به این مسئله دقت کنند که بعد از ازدواج فقط مسئولیت مالی به دوش آنان نیست. بلکه امنیت روانی همسر که آرامش خانواده را تضمین مینماید. وابسته به حضور همسران در کنار هم است.

نتیجه گیری

عوامل سعادت خانواده بر اساس آموزه‌های دینی شامل اصولی است که به تقویت روابط خانوادگی و ایجاد محیطی سالم و محبت‌آمیز کمک می‌کند. از جمله این عوامل می‌توان به محبت و احترام متقابل، ارتباط مؤثر، و همکاری در امور زندگی اشاره کرد. آموزه‌های دینی تأکید بر اهمیت دعا و نیایش جمعی، تربیت صحیح فرزندان، و رعایت حقوق یکدیگر دارند. از جمله مصادیق ارتباط کلامی شایسته میان همسران عبارت است از: ابراز و بیان محبت: یکی از مهم‌ترین مواردی که بستر اختلافات میان زوجین را در دراز مدت فراهم می‌سازد. عدم ابراز علاقه و محبت همسران نسبت به یکدیگر است. این عدم ابراز بیان محبت فضای الفت و دوستی بین همسران را سرد می‌کند. خوب صدا کردن همسر یکی از رموز موفقیت در زندگی مشترک این است که در پاره‌ای از مسائل جزئی، فراست و دقت نظر اعمال شود. چنان که صدا کردن همسر، یک امر بسیار روزمره در زندگی خانوادگی است؛ در صورتی که این خطاب، احترام‌آمیز باشد، پژواکی از محبت و صمیمیت را در پی خواهد داشت. قدر دانی از زحمات همسر قدردانی از زحمات همسر، اشتیاق او را برای ادامه زندگی مشترک، افزون و روحیه اش را در رویارویی با مشکلات خانه و خانواده تقویت می‌کند. در مقام رفتار نیز همواره مهم‌ترین اصل برای داشتن زندگی شاد آن است که زن و شوهر نسبت به یکدیگر حسن ظن داشته باشند زیرا حسن ظن یک دستور اخلاقی است که در محیط خانواده و در روابط میان همسران، از اهمیت بیشتری برخوردار است. اگر همسران از هر گونه گمان بد نسبت به یکدیگر بپرهیزند. آن وقت است که، زمینه‌ی آرامش و سازگاری آنان و با سعادت شدن هر چه بیشتر فراهم می‌شود. مورد بعدی مدارا و گذشت است زیرا رفتار مهرآمیز و

مدارا با شریک زندگی و بخشودن خطای او، قوام بخش زندگی است. زندگی مشترک با تمام شیرینی هایش گاه با تلخی هایی روبه رو می شود که در این حال تنها خطاپوشی می تواند آرامش را به کانون خانواده بازگرداند. این عوامل به عنوان یکی از ارکان مهم سعادت، موجب تقویت پیوندهای عاطفی و کاهش تنش ها می شود. در نهایت، پایبندی به ارزش های اخلاقی و معنوی در زندگی خانوادگی، به ایجاد آرامش و رضایت در خانواده کمک می کند.

منابع

* قرآن

* صحیفه سجادیه

- 1) ابن منظور، جمال الدین محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، لبنان، دارصادر، بی تا
- 2) ابن فارس، احمد، معجم مقاییس اللغة و جمل اللغة، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه، دوم، 1398 ه.ش
- 3) ابن بابویه، محمد بن علی، خصال، (ترجمه محمدباقر کمره ای)، کتابچی، تهران، چاپ چهارم، 1381 ه.ش.
- 4) ابن شهر آشوب، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب، ذوی القربی، قم، چاپ دهم، 1389 ه.ش
- 5) بابایی، علی، نقش اسلام در ایجاد آرامش در زندگی زناشویی، جامی، تهران، چاپ سوم، 1387 ه.ش
- 6) حاتمی، غلامرضا، وظایف زن و شوهر نسبت به یکدیگر، تهران، الماس شرق، چاپ اول 1388 ه.ش
- 7) حر عاملی، وسائل الشیعه، تهران، ال بیت، چاپ یازدهم، 1367 ه.ش
- 8) خرماهی، بهالدین، پیام پیامبر، تهران، علمی فرهنگی، 1386 ه.ش
- 9) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران، دانشگاه تهران، چاپ پنجم، 1377 ه.ش

- (10) راوندی، فضل‌الله بن علی حسنی، النوادر، کوشان پور، تهران، چاپ اول، 1376 ه.ش
- (11) ری شهری، محمد مهدی، کتاب دوستی در قرآن و حدیث، قم، دارالحدیث، چاپ سوم، 1398 ه.ش
- (12)، میزان الحکمه، قم، دارالحدیث، چاپ چهارم، 1396 ه.ش
- (13) طوسی، اسدالله، دوستت دارم همسر عزیزم: روش های محبت ورزی به همسر در نگاه اهل بیت (ع)، قدس، قم، چاپ اول، 1399 ه.ش
- (14) عمید، حسن، فرهنگ عمید، امیرکبیر، تهران، چاپ سوم، 1383 ه.ش
- (15) کلانتری، علی اکبر، اخلاق زندگی، معارف، تهران، چاپ چهارم، 1389 ه.ش.
- (16) کلینی، محمد بن یعقوب، گزیده أصول الکافی (ترجمه حسن زاده) تهران، چاپ: اول، 1369 ه.ش
- (17) موسوی جزائری، نعمت الله بن عبدالله، قصص الانبیاء، قم، مکتبه آیه الله المرعشی النجفی، چاپ دوم، 1386 ه.ش
- (18) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دار الکتب الإسلامیه، چاپ دهم، 1371 ه.ش
- (19) معین، محمد، فرهنگ معین، زرین، تهران، چاپ دوم، 1382 ه.ش
- (18) مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحارالانوار، ترجمه: کمره ای، ج بیروت: داراحیاء التراث العربی، چاپ دوم، 1403 ه.ق.
- (19) میرشاه جعفری، سید ابراهیم، رهیافتی به نظام تربیتی اسلام از نگاه صحیفه سجادیه (ترجمه حمید مقامی) بی جا، بی تا

*مقالات

- 1) مردانی نو کنده، محمد حسین، خانواده ی موفق و تربیت فرزند در سیره رضوی (۲)، نشریه علوم تربیتی آذر ۱۳۹۱ - شماره ۲۹۸
- 2) زهرا عظیمی، آداب معاشرت با همسر، ستاد نشر رسانه‌ای مرکز فرهنگ و معارف قرآن، فصلنامه خاواده و پژوهش، شماره 41، 1394 ه.ش.

*سایت ها

- (1) سایت ویکی پدیا
<https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%AE%D8%A7%D9%86%D9%88%D8%A7%D8%AF%D9%87>
- (2) سایت کوثر بلاگ [/https://narjes-s3.kowsarblog.ir](https://narjes-s3.kowsarblog.ir)
- (3) ویکی امام خمینی
https://fa.wiki.khomeini.ir/wiki/%D8%B3%D8%B9%D8%A7%D8%AF%D8%AA%D9%88%D8%B4%D9%82%D8%A7%D9%88%D8%AA#cite_ref-12